

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2017, Cilt/Vol: 13, Sayı/Num: Özel Sayı-1 / Special Issue-1, Page: 47-64

Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Doç. Dr. Sema AY
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

TARANDIĞIMIZ INDEXLER

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Doç. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

KIRSAL PEYZAJ KİMLİĞİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ VE YAVAŞ ŞEHİR (CİTTASLOW) HAREKETİ: ARTVIN-ŞAVSAT ÖRNEĞİ

SUSTAINABILITY OF RURAL LANDSCAPE IDENTITY AND THE CITTASLOW MOVEMENT: CASE OF ARTVIN-SAVSAT

Aslıhan TIRNAKÇI

*Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Neşehir,
aslihanerdogan@nevsehir.edu.tr*

ABSTRACT

Rural settlements have unique landscape identities which are evolved and changed as a result of natural and cultural environment, traditional lifestyle, production techniques and traditional settlement. Rural settlements, which differ from urban environments, have been transformed into a center of attraction for urban people because of the applied investment scenarios. Also rural areas are losing their unique identities and becoming monotonous because of rapid urbanization. Therefore, ensuring sustainability and the preservation of rural landscapes that contribute to the preservation and development of the local identity of the region. Different approaches have been developed to ensure the sustainability of the local identity of the settlements. In this context Cittaslow movement is one of the approaches that emerged in Italy in 1999 against the disidentification of many settlements. Interpreting the position of a Cittaslow” within sustainable landscape identity, is the main topic of this study. Artvin/Savsat is a Cittaslow in Eastern Black Sea Region with unique natural and cultural resource values, historical heritage, unique rural settlements. In the study, Cittaslow which is an important movement for sustainable landscapes where local identity is emphasized, considered together with sustainability and it is emphasized the relationship with sustainable landscape identity in the case of Artvin / Şavşat which is a Cittaslow.

Key Words: Cittaslow, Sustainability, Landscape Identity, Savsat

ÖZET

Kırsal yerleşimler doğal ve kültürel çevre, geleneksel yaşam, üretim teknikleri ve yerleşim şeklinin bir sonucu olarak gelişen ve değişen özgün kimliklere sahiptir. Kentsel çevrelerden farklılık gösteren kırsal yerleşimler uygulanan pek çok yatırım senaryoları sonucu kentliler için bir cazibe merkezine dönüşmüştür. Ancak hızlı kentleşme, kırsal alanlarında özgün kimliklerini kaybetmesine ve tekdüzeleşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle kırsal peyzajların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması o bölgenin yerel kimliğinin korunmasına katkı sağlar.

Yerleşimlerin yerel kimliğinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla farklı yaklaşımlar üretilmiştir. Bu bağlamda Yavaş Şehir hareketi birçok yerleşimin birbirinin aynısı olması ve kimliksizleşmesine karşı 1999 yılında İtalya’da ortaya çıkan yaklaşımlardan biridir. Yavaş Şehir kriterlerinin uygulamadaki sürdürülebilir potansiyeli çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi’nde bir Yavaş Şehir kenti olan Artvin/Şavşat, eşsiz doğal ve kültürel kaynak değerlerine, tarihi zenginliklere, özgün kırsal yerleşim kimliğine sahip ilçelerden biridir. Çalışmada yerel kimliğin vurgulandığı ve sürdürülebilir peyzajlar için önemli bir hareket olan Yavaş Şehir sürdürülebilirlik kavramı ile birlikte ele alınmış, bir Yavaş Şehir kenti olan Artvin/Şavşat örneğinde sürdürülebilir peyzaj kimliği ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cittaslow (Yavaş Şehir), Sürdürülebilirlik, Peyzaj Kimliği, Şavşat

GİRİŞ

Kırsal peyzajlar geniş bir açık alanla kuşatılan kasabaların, köy ve mezraların oluşturduğu sistemi tanımlamaktadır. Bu tip alanlarda kırsal yerleşimleri ormanlar, çiftlikler, tarlalar, bataklık alanlar ve diğer açık alanlarla çevrenmekte ve ulaşım, iletişim ve hizmet yapıları bakımından sınırlı altyapıları, insanlar arasındaki yoğun ilişkileri ile karakterize edilmektedir (Neuman, 2000; Morris vd., 2001; Eminağaoğlu ve Çevik, 2005).

Kentsel ve doğal alanlar arasında tampon olan kırsal peyzajlar doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanmasında önemli alanlardır (Çınar, 2007). Bu alanlarda, doğa ve insan eliyle oluşturulmuş öğelerin uyum içinde olması; tarihi, estetik, etnolojik ve antropolojik olarak değer taşımaları; o bölgedeki hâkim doğa unsurlarını, arazi kullanım biçimlerini ve geleneksel yaşamın sürdürüldüğü dokuları bölge adına temsil edebilmeleri aranan diğer nitelikler arasındadır (Gökalp ve Yazgan, 2013).

Kırsal alanları ve kırsal yaşamı temsil eden kırsallık; işlevsel (arazi kullanım tipleri, yerleşim dokusu), politik-ekonomik (popülasyon değişimi, ekonomik yapısı) ve sosyal içerik (sosyo-kültürel değerler, yaşam deneyimleri) olmak üzere üç çerçevede değerlendirilmektedir (Gallent vd., 2008). Ancak ekolojik değerleri de diğer önemli bir unsurdur. Dolayısıyla kırsal alanlar barındıkları önemli doğal ve kültürel peyzaj kaynak değerleri ile kentlerle ilişki içerisinde olan (Tacoli, 1998), biyo-çeşitlilik ve habitat oluşturma gibi ekolojik boyutu ile de düşünülmesi gereken önemli kaynak değerlerine sahiptir.

Ülkemizin farklılaşan doğal ve kültürel yapısı zengin kırsal peyzajları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda kırsal alanlar ülkemiz peyzajının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Gerek nüfus yoğunluğu gerekse sosyo-kültürel özellikleri ve çevre ilişkileri açısından kentsel alanlardan farklı olan kırsal alanlar, o bölgede yaşayan toplumun kültür ve kimliğinin yaşatıldığı ve günümüze kadar taşındığı alanlardır. Dolayısıyla geleneksel kırsal peyzajların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması o peyzajın kimliğinin korunmasına önemli katkı sağlamaktadır.

Değişen yaşam koşulları ile birlikte kaynakların bilinçsizce tüketilmesi ve çevre kirliliği sorunlarının artması ile birlikte kaynak değerlerin özünü koruyarak sürdürülebilirliğinin sağlanması gerektiğini ortaya koymuştur. Buradan yola çıkarak mevcut kaynakların korunarak ekonomik giderlerin artırılması ve çevre üzerindeki baskıların en aza indirgenmesi amacıyla Birleşmiş Milletler Çevre ve

Kalkınma Komisyonu 1972 yılında kurularak çalışmalara başlamış ve çalışmalar sonucu sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik, ekosistemdeki tüm çeşitliliğin ve yenilenemez kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için, insanın ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerinin sistemin taşıma kapasitesinin üzerine çıkmayacak düzeyde tutulmasıdır (Ercoşkun, 2007). Sürdürülebilirlik; ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlardan birincisi adil paylaşımı, ikincisi katılımı, üçüncüsü ise doğal kaynakların korunmasını ifade etmektedir. Sürdürülebilirlik ekonomik, sosyal ve çevresel boyutun aynı paralellikte ve zamanda gerçekleşebilmesiyle sağlanabilir (Haştemoğlu, 2006). Kavram ilk olarak kalkınma ile beraber kullanılmış, nelerin sürdürülebilir olması gerektiği belirlenmiştir. Ancak bütünün sürdürülebilirliği için, oluşturan öğelerin de sürdürülebilir olması gerektiği düşünülerek, kavramın çerçevesi ve ölçüğü küçültülerek, yerel yapılarda, hatta obje bazında sürdürülebilirlik aranır hale gelmiştir (Tohum, 2011).

Giderek artan kentleşme ile birlikte kırsal alanlarda özgün doğal ve kültürel peyzaj kimliklerini kaybederek tekdüzeleşmeye başlamıştır. Bu kapsamda birçok yerleşimin birbirinin aynısı olması ve kimliksizleşmesine karşı Yavaş Şehir (Cittaslow) hareketi ortaya çıkmıştır. Temelde yerel kültür ve kimliğin korunduğu ve güçlendirilip canlandırıldı bir sakin şehirde sakinleriyle yeni bir bilinç ve değer kavramı şekillendirmesi hedeflenmektedir. (Ergüven, 2011; Nistoreanu, vd. 2011; Karakurt Tosun, 2013; Yurtseven ve Kaya, 2011).

Cittaslow hareketinin, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere ülkemizin de içinde olduğu toplam 30 ülkede 238 üyesi bulunmaktadır. Bugün itibarıyla bu ağ ülkemizden Akyaka/Muğla; Perşembe/Ordu; Yenipazar/Aydın; Gökçeada/Çanakkale; Seferihisar/İzmir; Taraklı/Sakarya; Yalvaç/Isparta; Vize/Kırklareli; Halfeti/Şanlıurfa; Uzundere/ Erzurum; Şavşat/Artvin, Isparta/Eğridir, Bolu/Göynük, Sinop/Gerze olmak üzere 14 kenti kapsamaktadır (cittaslowturkiye.org, 2017).

Bu çalışmada sürdürülebilir kırsal peyzaj kimliği bağlamında Yavaş Şehir (Cittaslow) hareketi, kendine özgü kırsal peyzaj karakteristiklerine sahip “sakin şehir Artvin/Şavşat” örneğinde incelenmiştir. Çalışma kapsamında Şavşat’ın sahip olduğu doğal ve kültürel peyzaj kaynak değerleri ortaya konmuş, bütüncül koruma ve kaynak yönetimi yaklaşımı çerçevesinde yerleşimin özgün peyzaj değerlerinin korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması, alternatif turizm olanakları ile turistik açıdan daha çekici hale getirilmesi ve halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesinde Yavaş Şehir (Cittaslow) hareketinin rolü tartışılmıştır.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL PEYZAJ KİMLİĞİ VE YAVAŞ ŞEHİR (CİTTASLOW) İLİŞKİSİ

Kırsal ve kentsel peyzajlar; doğal kaynakların temeli olarak, arkeolojik ve tarihi kanıtları içeren önemli bir kaynak olarak, bitki ve hayvanlar için yaşam alanı oluşturması bakımından, duyuşsal, kültürel ve ruhsal tepkilerin gelişimine neden olan ve kentsel ve kırsal yaşam kalitesine katkı sağlayan bir kaynak olarak ve değerli bir rekreasyon kaynağı olarak önem taşımaktadır (Anonymous, 2002). Kırsal çevre, doğal unsurların ön planda olduğu, insanların kırsal arazi üzerindeki ekonomik etkinlikleri sonucu gelişen dokuların ve süreçlerin etkisi altındadır. Kırsal alanlar farklı ekonomik faaliyetler sonucu oluşan arazi kullanım tipleri ile şekillenen doğal sistemlerin ön planda olduğu alanlardır (Hernandez, 2007). Kırsal peyzajlar, bölgenin fiziki şartlarına ve geleneksel değerlerine bağlı olarak şekillenmekte

ve özgün kimlik kazanmaktadır. Dolayısıyla kırsal yerleşimlerin her biri birbirinden farklı ve özgün dinamiklere sahip peyzaj kimliğine sahiptir.

Yavaş Şehir ve sürdürülebilirlik kavramları; insan ve çevre (doğal ve sosyo-kültürel yapı) ilişkisinin farklı boyutlarını içermektedir (Üçer, 2009).

Sürdürülebilirlik; doğada var olan çeşitliliğin ve mevcut yenilenemez kaynakların aşırı kullanımla tüketilmeden, korunarak gelecek nesillere aktarılmasını ve varlığını devam ettirmesini sağlamaktır. Yani temel unsuru çevre olan sürdürülebilirlik kavramı ile doğal kaynakların kullanımı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır.

Yavaş Şehir hareketinin temelinde ise insan bulunmaktadır (Üçer, 2009). Temelde yerel kültür ve kimliğin korunduğu ve güçlendirilip canlandırıldığı bir sakin şehirde sakinleriyle yeni bir bilinç ve değer kavramı şekillendirmesi hedeflenmektedir (Ergüven, 2011; Nistoreanu vd., 2011; Semmens, 2012). Yavaş Şehir kriterleri içerisinde de çevre ve çevre politikaları önemli bir yer tutmakta ve ana başlıkları oluşturmaktadır. Bu bağlamda, hava, su ve toprak kalitesinin önemsenmesi, çevreye uyumlu yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasının teşvik edilmesi, evsel ve endüstriyel atıkların geri dönüşümünün desteklenmesi ve yaygınlaşması Yavaş Şehir'in öncelikleri arasında bulunmaktadır (Keskin, 2010).

Hızlı nüfus artışı ve kentleşme ile birlikte birbirine benzer yapılaşma eğilimi kentlerin kimlik-sizleşmesine neden olmaktadır. Son yıllarda bu baskı kırsal alanlar üzerinde de etkisini göstermekte olup, kullanılan yapı malzemesi, tasarımlar, plansız turizm hareketliliğiyle kırsal yerleşmeler de özgün kimliklerini kaybetmektedir. Küreselleşme toplumların ayırt edici özelliklerini ve karakteristik yapılarını ortadan kaldırma eğilimi taşımaktadır. Yani hiçbir topluluğa ait olmayan, kimliksiz, sıradan bir model önermektedir (Uslu, 2009). Bu bağlamda Yavaş Şehir, kentlerin özgün karakteristiklerini (mimari yapı, geleneksel sanatlar, yerleşim dokusu, doğal yapı vb.) kaybetmeden, doğaya zarar vermeden değişim sürecinin yavaşlatılması, sürdürülebilirlik ilkesi temelinde bu yerel özelliklerin korunarak kullanılacaklarını ve geliştirilebileceklerini savunmaktadır.

- Teknolojinin kullanılarak kaliteli yaşam sunmak,
- Bölgeye özgü doğal ve kültürel kaynaklarla sürdürülebilir gelişmeyi sağlamak,
- Özgün tarihi eserleri, doğal ve kültürel peyzajı ile bölgenin mevcut kimliğini korumak,
- Yerel ekonomiye katkı yaparak gelir adaletini sağlamak Yavaş Şehir'in temel amaçlarıdır (Yurtseven vd, 2010).

Yani Yavaş Şehir hareketliliğinin temel amaçları ve üye kentlerin sağlamaları gereken şartlar sürdürülebilirliğin amaçlarıyla örtüşmektedir. Dolayısıyla çevreye duyarlı bir şehircilik anlayışını yansıtan sakin şehir hareketi; geleneksel mimarinin, doğal çevrenin, yerleşim dokusunun ve yaşam şeklinin korunduğu, yerel kimliğin ve kültürün kaybolmadığı, yerel kalkınmanın sürdürülebilir turizm ile desteklendiği alternatif bir yaşam modelidir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın ana materyalini sakin şehir Artvin/Şavşat oluşturmaktadır. 2015 yılında Yavaş Şehir ünvanını kazanan ilçe, Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer almaktadır. Artvin İlinin 8 ilçesinden biri olan Şavşat ilçesi 42° 10' - 42° 30' doğu meridyenleri ve 41° 6' - 41° 25' kuzey paralelleri

arasında bulunmaktadır. Şavşat'ın Artvin il merkezine uzaklığı 71km'dir. İlçe doğusunda Ardahan ili, güney ve güneybatısında Ardanuç ilçesi, batısında Artvin merkez ve Borçka ilçesi, kuzeyinde de Gürcistan Devleti ile çevrelenmektedir (Şekil 1). Çalışma alanı büyüklüğü 2100 km² olup, rakımının 600 m ile 3171 m arasında değişen dağlık bir arazi yapısına sahiptir. Fakat kırsal yerleşimlerin rakımı 950 ile 1800 m arasında değişmektedir. Tarihi Bakır Çağı'na kadar uzanan Şavşat birçok uygarlığa ev sahipliği yapan çok eski bir yerleşim yeridir. İlçenin Şavşat Merkez Belediyesi ile Meydancık Belde Belediyesi ve 61 köyü bulunmaktadır.

Şekil 1. Çalışma alanı coğrafi konumu

Çalışmada ilk olarak çalışma alanı, kırsal peyzaj kimliği, Yavaş Şehir (Cittaslow) ve sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. İkinci olarak alanın karakteristik özellikleri ve kırsal peyzaj kimliğinin ortaya konması amacıyla arazi çalışmaları yapılmış Şavşat'ın sahip olduğu doğal ve kültürel peyzaj kaynak değerleri tespit edilmiştir. Daha sonra çalışma alanı, sürdürülebilirlik çerçevesinde yerel ve kültürel kimliğin korunması temelinde hareket eden Yavaş Şehir bağlamında değerlendirilmiştir.

BULGULAR

1. Çalışma alanının doğal peyzaj değerleri

Yükseltinin 590 ile 3160 m arasında değiştiği araştırma alanı oldukça hareketli bir topoğrafyaya sahiptir. Çalışma alanı; batı ve kuzeybatıda 3.537 m'ye yükselen Kaçkar Dağları, kuzeyde 2.750 m'ye yükselen Sivritepe (Arsiyan) Dağları ile 3.000 m'yi aşan Cin dağları, doğuda 2.850 m yükselen Sahara Dağları, Güneyde ise 3.050 m'ye yükselen Karagöl dağları ile çevrelenmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Çalışma alanının genel görünümü

Karadeniz Bölgesi'nin nemli iklim ve Doğu Anadolu'nun karasal iklim arasındaki geçiş zonunda yer alan ilçe Doğu Karadeniz Bölgesinde hüküm süren iklim koşullarının genel özelliklerini göstermektedir. Ancak Şavşat'ın fizyografik özellikleri, Doğu Karadeniz Bölgesinin kıyı kesimlerinden farklı olduğu için bölgede hüküm süren iklim koşulları da farklılıklar göstermektedir. İlçede yıllık ortalama sıcaklık ise 9,8°C, en yüksek sıcaklık Ağustos ayında 29,2°C ve en düşük sıcaklık Ocak ayında -6,6°C'dir. Çalışma alanına ait yıllık toplam yağış miktarı 586,3 mm iken yıllık ortalama yağış miktarı 48,9 mm'dir. En fazla yağışın Eylül (47,2 mm) ayında en düşük yağışın ise Mart (24,2 mm) ayında olduğu tespit edilmiştir. İklim verilerine göre yılın ortalama 77,6 günü açık yani güneşlidir. Açık günlerin en çok Ağustos (7,7), Eylül (9,5) ve Ekim (9,0) aylarındadır (Anonim 2014).

Şavşat ilçe merkezinde Mansuret Çayı ve Şavşat çayı tarafından derince yarılmış plato kesiminde keskin sırtlar, dike yakın eğimli yamaçlar jeomorfolojik yapıyı oluşturmaktadır. Eğim yamaçlarda %45'in üzerine çıkmaktadır. Yamaçlar 2000 m'ye kadar orman örtüsüyle kaplıyken daha üst kodlarda yüksek dağ çayırları bitki örtüsüne dönüşmektedir. Platolar orman örtüsünden yoksun, çayırlarla kaplı olup yaylacılıkta mera olarak kullanılmaktadır (Anonim 2008). Alan Doğu Karadeniz iklimi ile Doğu Anadolu karasal iklimin geçiş bölgesinde yer alması nedeni ile zengin flora ve fauna çeşitliliğine sahiptir. Çalışma alanı orman vejetasyonu, yüksek dağ (alpin) vejetasyonu ve sucul vejetasyon olmak üzere birbirinden farklı üç vejetasyonu içermektedir. Araştırma alanında orman vejetasyonundan sonra en geniş sahayı karasal ekosistem içerisinde yer alan yüksek dağ vejetasyonu kaplamaktadır (Şekil 3). Doğu Ladini (*Picea orientalis L.*), Doğu Kayını (*Fagus orientalis Lipsky.*), Doğu Karadeniz Göknarı (*Abies nordmanniana subsp.*), Sarıçam (*Pinus sylvestris L.*), Sakallı Kızılağaç (*Alnus glutinosa subsp. barbata*), Kestane (*Castanea sativa*), Meşe (*Quercus spp.*), Adi Gürgen (*Carpinus betulus*), Akçaağaç (*Acer spp.*), Titrek kavak (*Populus tremula L.*), İhlamur (*Tilia spp.*) ve Üvez (*Sorbus spp.*) ormanlık alanları oluşturan ağaç türleridir.

**Şekil 3. Çalışma alanındaki vejetasyon türlerinden görünümeler.
a)Orman vejetasyonu; b)Yüksek dağ vejetasyonu; c) Sucul vejetasyon**

Zengin doğal peyzaj kaynaklarına sahip olan çalışma alanında bu kaynakların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla ekolojik açıdan özel alanlar koruma altına alınmıştır. Bu bağlamda çalışma alanı sınırları içinde 1 adet milli park (Karagöl-Sahara MP), 1adet doğal sit (Meydancık-Papart Vadisi), 1 adet yaban hayatı koruma sahası (Balıklı Maden) ve 1 adet gen koruma alanı (Karçal Dağları) olmak üzere 4 adet doğa koruma alanı bulunmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Karçal Dağları Gen Koruma Alanı ve Papart Vadisi Doğal Sit Alanından görünüm

Çalışma alanında kullanılmayan 14 adet termal ve 6 adet sıcak su ve maden suyu kaynağı bulunmaktadır. İlçede çok sayıda göl bulunmaktadır. Önemli göllerden birisi, Kürdevan Dağı'nın kuzeybatısında bulunan ve bir krater gölü olan Karagöl ve Meşeli Köyü'nün kuzeyinde bulunan ev milli park sınırları içerisinde bulunan Karagöl'dür. İlçede Karaağaç Köyü'nün yaylasında Akgöl, Arsiyan Dağı'nın üzerinde birbirine yakın Boğa Gölü, Kız Gölü, Koyun Gölü, Pınarlı Köyü'nde 2 adet Balıklı Göl, Aşağı Koyunlu Köyü'nde 1 adet göl ve Çamlıca, Hanlı Yaylası'nda iç içe geçmiş Karagöller bulunmaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. Arsiyan Dağı (Boğa Gölü) ve Pınarlı (Balıklı Göl)

2. Çalışma alanının kültürel peyzaj değerleri

Şavşat; Gürcüce'de "Şavi"-kara, "Şad"- orman anlamına gelmektedir. İlk kez Asur yazılı kaynaklarında "Şeşe"- odun, olarak bahsedilen Şavşat'ın Urartu döneminde de önemli bir yerleşim yeri olduğu M.Ö. 9.yy ait Kral Menua'nın bir yazıtından anlaşılmaktadır (Anonim 2007). Tiflis'in Araplar tarafından işgal edilmesinden sonra Gürcü devlet adamları, soyluları ve din adamları bu günkü

Erzurum, Artvin, Ardahan ve Kars illerinin bulunduğu bölge olan Tao-Klarjeti kraliyet bölgesine yerleşmişlerdir. Dolayısıyla Şavşat Ortaçağ'da büyük önem kazanmış bir bölgedir.

Şavşat ilçesi sürekli nüfus kaybeden bir ilçe konumundadır. Köyler 1970'li yılların başından itibaren başta Bursa, Samsun ve İstanbul olmak üzere dışarıya çok göç vermiş ve bu 1999 yılına kadar devam etmiştir. Ancak bu yıldan sonra göç edilen illerde iş imkânlarının azalması ile göç tamamen durmuştur. Son beş yıldır özellikle emeklilik yaşına gelmiş orta yaşlı insanlar tekrar köylerine dönmektedir. Köylerde son 25 yılda yapılan nüfus sayımlarında devamlı bir nüfus azalması göze çarpmakta iken bu düşüşün son 5 yılda durduğu ve artmaya başladığı gözlemlenmiştir (Anonim 2013a).

İlçe ekonomisi tarıma, hayvancılığa ve orman ürünlerine dayanmaktadır. Topoğrafyanın çok eğimli olmasından dolayı ilçede tarıma elverişli alan oldukça azdır. İlçede tarım geleneksel aile tipi işletme yapısı şeklinde yapılmaktadır. Tarımsal arazilerin sınırlı olması nedeniyle sınırlı alanlarda ve küçük parsellerde yapılan tarım sonucu üretilen ürünler aile tüketiminin yanı sıra mahalli pazarlarda ve ilçeye gelen ziyaretçilere satılmaktadır (Anonim 2013a). Özellikle hayvancılık için önemli alan kullanımı meralardır. Hayvancılık açısından önemli olan bu alanlar köylerde meydana gelen göçler nedeniyle önemini yitirmeye başlamıştır. Fakat son yıllarda yaylalarda gerçekleştirilen rekreatif faaliyetler ile yaylalar ve yaylacılık tekrar önem kazanmıştır (Anonim 2013b).

Şavşat ilçesi sınırları içinde farklı dönemlere ait "Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu" tarafından tescillenmiş; tarihi eserler, askeri (kale ve kuleler), dini (kilise, camii ve türbeler) yapılar, sivil mimarlık (şato ve konutlar) örnekleri ve mezarlıklar bulunmaktadır (Çizelge 1) (Şekil 6). Bu eserlerin dışında kültür birikiminin kalıntıları olan, tescili yapılmamış birçok eser de bulunmaktadır.

Çizelge 1. İlçe sınırları içinde Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından belirlenen tescilli yapılar (Anonim 2012)

Adı	Mevkii	Grup	Tür
Civar Hisar Kalesi	Sebzeli Köyü	Askeri	Kale
Şapel Kalıntısı	Dalkırmaz Köyü	Dini	Şapel
Şapel Kalıntısı	Kayadibi Köyü	Dini	Şapel
Küplüce Köyü Kilisesi	Küplüce Köyü	Dinsel	Kilise
Eskikale köyü Kalesi	Eski Kale Köyü	Askeri	Kale
Parih Kalesi	Meydancık Bucağı /Taş Köprü Köyü	Askeri	Kale
Eskikale Köyü Köprüsü	Eskikale Köyü	Sivil	Köprü
Kocabey Köyü Camii	Kocabey Köyü	Dinsel	Camii
Köprülü Köyü Camii	Köprülü Köyü	Dinsel	Camii
Şato	Söğütlü Mahallesi	Sivil	Konut
Kemer Köprü	Şavşat-Veliköy Arası	Sivil	Köprü
Taş Köprü	Meydancık Bucağı	Sivil	Köprü
Türbe Kalıntısı ve Haziresi	Köprülü Köyü	Mezarlar /Dinsel	Mezarlık ve Türbe
Satlel Kilisesi ve Mezarlığı	Söğütlü Mah.	Dinsel	Kilise
Tibeti Kilisesi	Cevizli Köyü	Dinsel	Kilise
Depo (Mahzen)	Otluca Köyü	Mezarlar	Mezar
Atabek Türbesi ve Mezarlığı	Ciritdüzü Köyü	Dinsel /Mezarlar	Mezarlık ve Türbe
Satlel Kalesi	Söğütlü Mah.	Sivil Mim.	Kale
Zülfer Temiz evi	Cevizli Köyü	Sivil Mim.	Konut
Kaya Odalar	Kirazlı Köyü	Sivil	Kaya Odası

Şekil 6. Şavşat Kalesi ve Tibet Kilisesi

Şavşat; Karadeniz, Doğu Anadolu ve Gürcistan olmak üzere farklı üç kültüre sınır olup kendine özgü yerleşim dokuları ile birlikte farklı doğal, tarihi ve kültürel özellikler taşımaktadır. Bölge doğa temelli çeşitli festivaller, şenlikler gibi birçok rekreasyonel ve turizm faaliyetlerine imkân sağlamaktadır. Şavşat'ta her yıl gelenek ve göreneklere yaşatmak, yayla turizmini geliştirmek ve farklı yerlerde yaşayan yöre insanını bir araya getirmek amacıyla çeşitli festivaller yapılmaktadır. Bunlar; Sahara pancar şenliği, Veli köy kar üstü Karakucak güreşleri, Marioba yayla yürüyüşü, Meydancık satave gevrek festivali, Yavuz köy kış şenliğidir.

Çalışma alanının büyük bir bölümünün ormanlarla kaplı olması, ağaç işçiliğine dayanan el sanatlarının gelişmesinde önemli bir etkidir. Toprak el sanatlarında ise çanak, çömlek, küp, güveç ve pileki gibi eşyalar yapılmaktadır. Ancak geçmişten günümüze kadar gelen bu geleneksel el sanatları kaybolmaya yüz tutmuştur. Bölgenin kültürel çeşitliliği yöresel yemek kültüründe de çeşitlilik yaratmaktadır. Çorbalardan purşuk çorbası, ayran çorbası; süt ve süt ürünlerinden yapılan yemeklerden peynir eritmesi; sebzelerden ve kır otlarından yapılan yemeklerden dağ pancarı, kuş yemeği; hamur işlerinden katmer, silor; et yemeklerinden yatık döner; turşulardan lahana turşusu, fasulye turşusu; tatlılardan ise kabak tatlısı, baklava ve pestiller en yaygın olanlarından bazılarıdır.

Genel olarak yerleşim dokusu doğal elemanların etkisinde şekillenmektedir. Kırsal yerleşimler köy ve kışlaklar ile yaylalardan oluşan köy altı yerleşimlerinden oluşmaktadır. Çalışma alanında köyler toplu yerleşim tipinin özelliklerini taşımaktadır. Yerleşim alanları yerleşimlerin üst sınırı olan 1500-1600 m yüksekliğe kadar gelişim göstermektedir. Yapılar geleneksel yapı sistemi karakteristiğinde olup genelde iki katlı kütük ve ahşap yığma sistemi kullanılarak inşa edilmiştir. Geçici yerleşim yerleri olan kışlaklar 1500-2000 m arasında, yaylalar ise 1800-2800 m arasında bulunmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. Köy ve kışla yerleşimlerinden görünüm

Geleneksel Şavşat evleri ile doğal peyzaj arasındaki uyumun ortaya koyduğu kültürel peyzajın en güzel örneklerini çalışma alanının tamamında görmek mümkündür. Yıllardır insan doğa ilişkisindeki en doğru yaklaşım benimsenmiş ve arazi yapıya göre zorlanmamış, yapılar araziye uyum sağlamıştır. Eğim nedeni ile yapıların bir cephesi dağ kenarına gömülmüş, topografya ile bütünleşmiştir. Konutların temel yapı kaynağı bölgede bol miktarda bulunan ahşap ve taştır. Konutlar genellikle iki katlıdır ve ahşap yığma veya ahşap karkas sisteminde yapılmaktadır. Bu özelliği sayesinde ev sökülüp başka bir yerde kurulabilmektedir. Geleneksel Şavşat evlerinin en karakteristik özelliği üst katın üç tarafının ayvan denilen balkon ile çevrili olmasıdır (Şekil 8).

Şekil 8. Geleneksel Şavşat evleri

SONUÇ

Kırsal ve kentsel yerleşimlerin gelişmeleri, şekillenmeleri ve çeşitli tiplere ayrılmasında doğal ve kültürel faktörler etkili olmakta, bazen biri bazen de diğeri öne çıkmaktadır (Şahin, 1998; Yılmaz ve Atik, 2006). Yerel değerlerin ve doğal koşulların belirleyici olduğu, fiziksel yapı ve bu yapıyı üreten, destekleyen ve devamlılığını sağlayan önemli bir bileşen olarak sosyal yaşantı örüntüleri ile kırsal yerleşimlerin her biri özgün kimliklere sahiptir (Erdem, 2012). Yerleşmelerin kimliği zamanla oluşmakta ve zamanla değişime uğramaktadır. Bu bağlamda küreselleşme ve kentleşme etkileri ile kırsal yerleşimler fiziksel, soysal ve kültürel anlamda değişim geçirmektedirler. Özellikle doğal, kültürel ve tarihi kaynak değerleri ile turizm potansiyeline sahip yerleşimlerin kimliği bu değişimden daha çok etkilenmektedir. Bu noktada Yavaş Şehir hareketi, yerel kimliğin ve yaşam kalitesinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında katalizör işlevi gören, kültürel mirasa saygılı ve çevreci ilkelere sahip bir akım olarak karşımıza çıkmaktadır (Duru, 2005; Yörükkan, 2005; Scmitz, 2008; Morgan, Prichard ve Pride, 2012).

Doğu Karadeniz Bölgesi doğal peyzaj kaynak değerleri bakımından oldukça zengin bir bölgedir. Artvin ili, Şavşat ilçesi, gerek topoğrafik yapı gerekse bitki örtüsü ve fauna açısından kendine özgü bir çeşitliliğe sahip olup, korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gereken özgün niteliklere sahip kırsal yerleşmeleri içermektedir. Yavaşlık felsefesini benimseyen Şavşat yerel yönetiminin kaynak yönetim politikalarında şu uygulamalara yer vermesi gerekmektedir:

- Doğal ve kültürel peyzaj kaynak değerlerinin oluşturduğu mevcut kırsal peyzaj kimliğini korumak,
- Tarihi ve kültürel mirasları korumak, zarar görmüş tarihi ve kültürel varlıkları restore etmek,
- Geri dönüşüm politikaları üretmek,

- Mevcut yeşil alanları (doğa koruma alanlarını, ormanları vb.) korumak
- Yapılaşmayı kontrol altına alarak yeni yapılaşmalarda geleneksel dokuya uygun yapı malzemeleri kullanmak,
- Yerel iş istihdamı sağlayarak yerel üreticiyi desteklemek,
- Mevcut festivalleri korumak, canlandırmak
- Geleneksel üretim tekniklerini kontrol altında tutarak doğal çevreyi korumak,
- Organik tarımı desteklemek,
- Gürültü kirliliğini kontrol altında tutmak,
- Yerleşimin görsel karakterini etkileyecek vitrin ve reklam panolarının düzenlemek,
- Geleneksel el sanatlarını korumak ve yaşatmaya çalışmak,
- Yerel halkta yavaş şehir bilincini artırmaya yönelik eğitim vermek.

Bu bağlamda Yavaş Şehir (Cittaslow) üyelerinin gerçekleştirmesi şart kriterler bazında Şavşat'ta;

- Şavşat belediyesi kent yönetimini halkla paylaşmak, iyi bir yönetim gerçekleştirmek, çocuklarda çevre bilincini oluşturmak ve sosyal sorumluluklarını geliştirmek amacıyla çocuk belediyesi kurmuştur. Çocuk belediyesinin sürdürdüğü çeşitli sosyal sorumluluk projeleri (hayır çarşısı, sevgi duvarı resimleme, geri dönüşüm, okul bahçelerinin bitkilendirilmesi) ile çocukların ilçe yönetiminde aktif rol almaları sağlanmıştır.
- Katı atık çalışmalarına hız verilmiş, atıkların ayrı ayrı toplanması ve bu uygulamanın yaygınlaştırılması amacıyla katı atık yönetim planı hazırlanmıştır.
- Yöresel ürünlerin korunması amacıyla yöresel ürün pazarı oluşturulmuş, aile tipi işletme niteliğindeki küçük işletmeler teşvik edilerek hem daha fazla kişiye ulaşılmaya çalışılmış hem de yerel ekonomiye katkı sağlanmıştır.
- Genetiğiyle oynanmış ürünlerin kullanımının önlenmesi ve doğa temelli eğitim amacıyla yerli tohum bankası oluşturulmuş, okullarda organik bahçeler kurulmuştur. Böylece çocukların sebze ve meyvelerin mevsim döngüsünü görmeleri ve kendi ürünlerini yetiştirebilmeleri sağlanmıştır.
- Yok olma tehlikesi altındaki geleneksel el sanatlarının yaşatılması amacıyla çeşitli eğitimler verilmiştir.
- Dükkan tabelaların oluşturduğu görsel kirliliğin ortadan kaldırılması amacıyla yeni ruhsat alan iş yerlerinin tabelaları yöresel mimariye uygun şekilde yapılmış ve esnaf tabelalarının tek tip olması sağlanmış, eski tabelaların değişmesi amacıyla vergi indirim uygulamaları yapılarak dükkan sahipleri teşvik edilmeye çalışılmıştır.
- Yöre insanının sosyalleşme seviyesini artırmak amacıyla çeşitli rekreasyon alanları (yürüyüş parkurları, bisiklet yolları vb.) düzenlenmiştir.

Üyelik tarihinden sonra uygulanmaya başlanan kriterlerin bazı eksik noktaları bulunmaktadır. Eksik noktaların tamamlanması amacıyla bazı önerilerde bulunulmuştur. Bunlar;

- İlçe merkezindeki çarpık yapılaşma özgün mimari mirasın yok olmasına neden olmuştur. Yöresel mimari kimliğin korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla cephe düzenlemeleri yapılmalı ve yöresel kimlik kazandırılmalıdır.

- Modern dokunun altında yıpranmaya yüz tutmuş tarihi ve kültürel yapıların tamamı tescillenmeli ve koruma altına alınmalıdır. Ayrıca bu yapıların yaşatılması amacıyla koruma amaçlı restorasyon planları hazırlanmalıdır.
- Şavşat'ta bulunan ve yöreye özgü mimariye sahip konaklar (Şavşat evleri) alternatif konaklama sistemi için önemli bir potansiyeldir. Konakların alternatif konaklama yerleri olarak değerlendirilmesi ile hem bölge ekonomisine katkı sağlanacak hem de yeni konaklama yerlerinin oluşturulması amacıyla yeni yapılaşmalar önlenmiş olacaktır.
- Almanya'nın Münster, İngiltere'nin Cockermonth kentinde olduğu gibi ilçenin çevresindeki yeşil dokunun rekreasyon alanları olarak korunması sağlanarak bu bölgelerde yapılaşma önlenmelidir.
- Her yıl geleneksel olarak düzenlenen festivaller ulusal ve uluslar arası platformlarda duyurulmalıdır. Festivallerin bu anlamda değerlendirilmesi geleneksel kültürün sürdürülebilirliği açısından bir fırsat olacaktır.
- Unutulmaya yüz tutmuş değerler turizm kapsamında ulusal ve uluslar arası platformlarda tanıtılarak Yavaş Şehir hareketi ile birlikte bölgenin kırsal turizm merkezine dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Ancak turizmin ön plana çıkarılmasıyla bazı değerlerin riske girebileceği unutulmamalıdır. Nilsson vd. (2011)'e göre yavaş şehir turizm pazarlamasının bir aracı olarak sömürüye açık niteliktedir. Dolayısıyla yavaş şehirler, yavaş tempolarını gösteriş konusu haline getirirken hızlı bir değişime uğrayabilirler (Sungur, 2013). Bu bağlamda Yavaş Şehir Şavşat koruma-kullanma dengesinde çevre, alt yapı, farkındalık, konukseverlik, yerli üretimi koruma ve destekleme politikalarını benimsemelidir.

Sonuç olarak doğal ve kültürel kaynak değerleri ve kendilerine özgü kimlikleri ile sakin şehirler ulusal ve uluslar arası platformda bir cazibe merkezi haline gelmektedirler. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de doğal ve geleneksel yerleşim alanlarına, geleneksel beslenmeye olan ilgi artmış ve bu eğilim Yavaş Şehir hareketinin hızla gelişmesine ve bir çok yerel yönetimin bu harekete dahil olmaya çalışmasına neden olmuştur. Özellikle geleneksel kırsal peyzajlar açık hava müzesi niteliğinde, kırsal turizmin merkezleri haline dönüşmektedirler. Ancak yatırım odaklı alınan kararlar ve uygulamalar ile mevcut kırsal peyzaj kimlikleri kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Şavşat; doğal yapısı, yenilenebilir enerji kaynakları, tarihi ve kültürel dokusu, geleneksel el sanatları ile sakin şehir olmaya 2015 yılında hak kazanmıştır. Bu tarihten itibaren yerel yönetimin başlangıç aşamasında Yavaş Şehir (Cittaslow) kriterlerini adım adım hayata geçirmeye çalıştığı görülmektedir. İlçe ekolojik açıdan ulusal ve bölgesel öneme sahip, geleneksel ve kültürel değerlerin yöre halkı tarafından korunduğu ve devam ettirildiği bir yavaş şehirdir. Zengin doğal ve kültürel peyzaj kaynak değerlerine sahip olan bölgenin kırsal peyzaj kimliği çok değişime uğramamıştır. Ancak bölgede, son yıllarda yeni yapılardaki betonlaşma ve alt yapı sorunları (baraj, HES vb.) kırsal kimlik üzerinde tehdit oluşturmaktadır. Bu noktada Yavaş Şehir olma kriterlerindeki yaptırım zorunluluğu yerel yönetimin çevre dostu, geleneksel değerlerin korunmasına yönelik ve bölgenin güçlü yönlerini ön plana çıkarıcı fırsatlar sunan politikalar üretmesinde zorlayıcı güç olacak, bölgenin kırsal peyzaj kimliğinin ekolojik ve kültürel değerleri ile birlikte bir bütün olarak korunmasını ve devamlılığını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Alkanoglu, F.,2009. Geleneksel Yerleşmelerin Sürdürülebilirliği ve Ekolojik Tasarım: Konya-Sille Örneği, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Anonymous, 2002. The Landscape Institute and Institute of Environmental Management & Assessment, Guidelines for Landscape and Visual Impact Assessment, Spon Press.
- Anonim, 2007. http://birgunabone.net/life_index.php?news_code=1196442719&year=2007&month=11&day=30.
- Anonim, 2008 Şavşat Karagöl Sahara Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı Sonuç Raporu, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Artvin Şube Müdürlüğü, Artvin
- Anonim, 2012. Artvin Kültür Envanteri 2012, T.C. Artvin Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, s:219-139, Artvin
- Anonim,2013a. http://www.yerelnet.org.tr/ilcelet/ilce_koy_nufus.php?ilceid=198306
- Anonim, 2013b.<http://www.savsat.gov.tr/?page=icerik&file=detay&id=95>
- Anonim, 2014. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, İklim Veri İşlem Daire Başkanlığı, 2014, Ankara
- Anonim, 2016. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Cittaslow> (18.01.2017)
- Atalan, Ö., Süyük Makaklı, E., 2016. Cittaslow Hareketi Ve Tarihsel Kentler. The Journal Of Academic Social Science Studies, 42: 547-558.
- Çınar, M.,2007. Kırsal Arazi Planlamalarında Peyzaj Planlamasının Yeri ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, s. 118, Erzurum.
- Duru, B., 2005. “Avrupa Birliği Kentsel Politikası ve Türkiye Kentleri Üzerine”, Mülkiye (29): 59-75.
- Eminağaoğlu, Z. ve Çevik, S., 2005. Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım ve Planlama Politikalarının Bölgesel Ölçek İçinde Değerlendirilmesi, Planlama, 2, ss. 72-81.
- Ercoşkun, Özge Y., 2007. Sürdürülebilir Kent İçin Ekolojik-Teknolojik (Eko-Tek) Tasarım: Ankara-Güdül Örneği, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Erdem, M., 2012. Kırsal Yerleşim Peyzaj Kimlik Özelliklerinin Tespiti Korunması Ve Geliştirilmesine Yönelik Değerlendirme Matrisi Önerisi, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Ergüven, M. H.. 2011. Cittaslow – Yaşamaya Değer Şehirlerin Uluslar arası Birliği: Vize Örneği. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 3(2): 201-210.
- Gallent, N., Juntti, M., Kidd, S., Shaw, D., 2008. Introduction to Rural Planning, Routledge, Taylor and Francis Group
- Gökalp, D.D.,Yazgan, M.E., 2013. Kırsal Peyzaj Planlamada Agroturizm ve Agriturizm, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 15 (24): 25-29
- Haştemoğlu, H. Ş.,2006. 1960'larda Sürdürülebilirlik Ve Kentleşme; Isparta, İstasyon Caddesi Örneği Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

- Hernandez, L., 2007. The Loss of an Ordinary Landscape, New Plymouth District Council.
- Karakurt Tosun, E., 2013. Yaşam Kalitesi Ekseninde Şekillenen Alternatif Bir Kentsel Yaşam Modeli: Yavaş Kentleşme Hareketi. Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1): 215-237.
- Keskin, E.B., 2010. Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış Olarak Yavaş Şehirler (Cittaslow): Seferihisar Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Keskin, E. B., 2012. "Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow)", Paradox Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 8(1),s: 81-99.
- Neuman, M., 2000. Regional Design: Recovering a Great Landscape Architecture and Urban Planning Tradition, Landscape and Urban Planning, Vol. 47, pp. 115-128.
- Nistoreanu, P., Dorobantu M.R., Tuclea, C.E., 2011. The trilateral relationship ecotourism—sustainable tourism—slow travel among nature in the line with authentic tourism lovers. J Tour Stud Res Tour (Revista de turism—studii si cercetari in turism) 11:34–37
- Morgan, Nigel; Pritchard, Annette and Pride, Roger. (2011). Destination Brands / Managing Place Reputation. UK: Elsevier Ltd.
- Morris, J., Bailey,A., Turner, R.K. & Bateman, I.J., 2001. Rural Planning and Management, Managing The Environment For Sustainable Development, Cheltenham, UK ; Northampton, MA, USA : Edward Elgar Publication.
- Scmitz, S. (2008). "Du New Urbanism au New Ruralism: Un Debat en Cours sur des Nouvelles Visions de L'avenir des Campagnes aux Etat's – Unis", Geocarrefour, 83 (4), 331-336.
- Semmens J. and Freeman, C. (2012). "The Value of Cittaslow as an Approach to Local Sustainable Development: A New Zealand Perspective". International Planning Studies,Volume.17, Number: 4, 353-375
- Sırım, V., 2012. Çevreyle Bütünleşmiş Bir Yerel Yönetim Örneği Olarak "Sakin Şehir"
- Hareketi ve Türkiye'nin Potansiyeli. Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları, 1(4):119-131.
- Şahin, S. 1998 Bartın İlinin Beşeri Coğrafyası, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 218 s. Ankara
- Şahin, İ., Kutlu, S.Z.,2014. Cittaslow: Sürdürülebilir Kalkınma Ekseninde Bir Değerlendirme. Journal Of Tourism And Gastronomy Studies, 2(1): 55-63.
- Şahinkaya, S., 2010. Bir Yerel Kalkınma Modeli: Cittaslow Ve Seferihisar Üzerine Değerlendirmeler. [Http://Www.Bagimsizsosyalbilimciler.Org/ Yazilar_Uye/Sahin Tem10.Pdf](http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/Sahin_Tem10.Pdf).
- Tacoli, C., 1998. Rural-Urban Interactions: Guide to Literature, Environment and Urbanization, Vol.10, No.1.
- Tohum, N.,2011. Sürdürülebilir Peyzaj Tasarım Aracı Olarak "Yeşil Çatılar", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uslu, Aysel (2009), "Sürdürülebilir Yeşil Kent Fikirleri, Örnekleri Ve Türkiye İçin Dersler", XXI. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi Bildiriler Kitabı, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Bursa
- Üçer, Z. A. G., 2009. Kentsel Yaşam Kalitesinin Belediye Hizmetleri Kapsamında Belirlenmesine ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: Orta Ölçekli Kent Örnekleri, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, M., Zavalı, Y.S., 2016. Küreselleşme Karşıtı Bir Hareket: Yavaş Hareketi. İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(4): 889-912.
- Yılmaz B., Atik, G., 2006. Doğal Peyzaj Özelliklerinin Kırsal Yerleşimler Üzerindeki Etkileri: Bartın Örneği, ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Cilt:8 Sayı:10,s:1-9
- Yörük, T., 2005. İnsanca Yaşamak İçin Şehir ve Konut. Ankara: Ebabel Yayınları
- Yurtseven, R., Kaya, O., Harman, S., 2010. Serhat. Yavaş Hareketi. Detay Yayıncılık, Ankara.